

MAVZU:AMERIKA QO'SHMA SHTATLARINING VUJUDGA KELISHI

Madaminova Maftuna Murodjon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi 742-22 guruh talabasi

Madaminivam779@gmail.com

Ustoz: Botirova Hakima

Anotatsiya: Hech bir davlat o'z o'zidan mustaqil bo'lib qolmaydi, turli xil urushlar, qon to'kilishlar bilan natijaga erishiladi. Har bir davlatning kelib chiqish tarixi bo'lganidek, Amerika Qo'shma Shtatlarining ham vujudga kelishi tarixi bor va ushbu maqolamda AQSH ning tarixi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar : Kolumb, Marka solig'I, qurolli mojarolar, Inqilobiy urush, Klovis, Maykl Bavaya, Aranjuez shartnomasi

Kirish :

Amerikaliklar 12-oktabr kuni Kolumbus kunini nishonlaydi. 1492-yil 12-oktabrda italiyalik sayyoh Xristofor Kolumb Amerikaga ilk bor qadam qo'ygan. 1937-yildan beri AQShda bu kun milliy bayram hisoblanadi. Odatda "Kolumb Amerikani kashf etgan", deyishadi. U 1492-1502-yillar oralig'ida mintaqaga uyushtirgan to'rt sayohati davomida Amerikani G'arbiy Yevropaga tanitdi, deyish aslida to'g'riroq bo'ladi. Shuningdek, u g'arbiy yevropaliklarning Amerikaga katta oqim bo'lib ko'chib kelishiga yo'l ochib bergan. Qo'shma Shtatlar, Kanada va Meksikani o'z ichiga olgan bir qancha yangi davlatlarning tashkil etilishida ham uning hissasi bor. Ammo u Amerikani "kashf etdi" deyish noto'g'ri, chunki u kelganida bu yerda allaqachon odamlar yashar edi.

Asosiy qism :

Xo'sh, aslida birinchi amerikaliklar deb nomlanishga loyiq odamlar kim edi? "Amerika arxeologiyasi" jurnali muharriri Maykl Bavayadan shu savolni so'radik. Uning "Amerika Ovozi" ga aytishicha, Amerikaga ilk odamlar Osiyodan, taxminan, 15000 yil oldin kelgan.

Ular AQShning hozirgi Alyaska shtatini Sibir bilan bog'laydigan Bering bo'g'ozidagi quruqlikdan o'tib kelgan. O'n besh ming yil ilgari okean sathi ancha past bo'lgan va materiklar orasidagi quruqlik yuzlab kilometr kenglikka cho'zilgan. O'sha davrdagi manzara bugungi Alyaskaning Syuard yarimorolidagi yerga juda o'xshash bo'gan: dov-daraxtlarsiz, quruq tundra. Shunga qaramay, u yerda hayot qaynagan.

AQSh Milliy park xizmati ma'lumotlariga ko'ra, "quruqlik ko'prigi o'simlik va hayvonot dunyosining materiklar orasida tarqalishida muhim rol o'ynagan.

Hayvonlarning ko'p turlari – junli mamont, mastodont, yovvoyi mushuk, Arktika tuyasi, jigarrang ayiq, bug'u, qo'yo'kiz va ot shular jumlasidan. Qushlar, baliqlar va dengiz sutemizuvchilari hozirgacha ikki qit'a orasida ko'chib yuradi.

Arxeologlarning ta'kidlashicha, odamlar oziq-ovqat, suv va boshpana qidirib Amerikaga o'tgan.

1970-yillarga qadar ushbu birinchi amerikaliklarning nomi bor edi: Klovis xalqlari. Ular bu nomni Nyu-Meksiko shtatidagi Klovis yaqinida topilgan 11 ming yil avvalgi qadimgi aholi punktidan olgan. Bu xalq, DNK tahliliga ko'ra, Amerikadagi barcha mahalliy aholining qariyb 80 foiziga bevosita ajdod ekani aniqlangan.

Ammo Klovis xalqidan oldin ham bu yerda boshqalar yashagani haqida ma'lumotlar mavjud. AQShning Texas va Virjiniya shtatlarida, Peru va Chilidan janubgacha bo'lgan joylarda ularning qoldiqlari topilgan. Aniq nomi mavjud bo'lmagani bois, ular "Klovisdan oldingi xalqlar" deb ataladi. Amerika Qo'shma Shtatlari hududining tarixi taxminan miloddan avvalgi 15-mingyillikda Amerikaga birinchi odamlarning ko'chib kelishi bilan boshlanadi. Ko'plab mahalliy madaniyatlar shakllandi. Amerikaning Yevropa davlatlari tomonidan mustamlaka o'lkaga aylantirilishi 15-asrning oxirida boshlangan, ammo keyinchalik Amerika Qo'shma Shtatlarining mustamlakasiga aylangan davlatlar 1600-yildan keyin joylashtirildi. 1760-yillarga kelib, o'n uchta Britaniya mustamlakalari 2,5 million kishini o'z ichiga olgan va Appalachi tog'larining sharqida joylashgan Atlantika sohili bo'ylab davlatlari tashkil etilgan. Fransiyani mag'lubiyatga uchratgandan so'ng, Britaniya hukumati mustamlakachilarning yangi soliq turlarini ma'qullashi kerakligi haqidagi konstitutsiyaviy muzokarani rad etib, yangi soliq turlarini, ya'ni Marka solig'ini joriy etdi. Ushbu soliqlarga, ayniqsa 1773 yildagi Boston choy bazmIGA qarshilik ko'rsatish parlamentning o'zini o'zi boshqarish organlarini tugatish uchun jazo qonunlarini ishlab chiqarishiga olib keldi. 1775- yilda Massachusetts shtatida qurolli mojaro boshlandi. 1776 yilda Filadelfiyada Ikkinchi kontinental kongressda mustamlaka davlatlar "Qo'shma Shtatlar" deb o'z davlatlarining mustaqilligini e'lon qilishdi. Bo'lib o'tgan inqilobiy urushda yutgan General Jorj Washington tomonidan davlat boshqariladigan bo'ldi. 1783 -yilgi tinchlik shartnomasi yangi davlatning chegaralarini belgilab berdi. Konfederatsiya Maqolalarida markaziy hukumat tashkil etilgan, ammo u barqarorlikni ta'minlashda samarasiz edi, chunki u soliq yig'a olmadi va boshqaruvchi xodimi yo'q edi. Konventsiya 1789-yilda yangi Konstitutsiya ishlab chiqdi yozdi va huquqlarni kafolatlash uchun "Huquqlar to'g'risidagi Bill" ga 1791-yilda qo'shildi. Birinchi prezident Washington, Aleksandr Hamilton esa uning bosh maslahatchisi sifatida kuchli markaziy hukumat yaratildi. 1803 -yilda Fransiyadan Luiziana hududini sotib olish AQShning hajmini ikki baravar oshirdi.

Qadim zamonlarda hozirgi AQSh hududida indeyslar va eskimoslar yashagan. Amerika 1492-yilda Christopher Columbus tomonidan kashf etilgandan keyin XVI

asrda Ispaniya, Fransiya, Angliya, Gollandiya va Shvetsiya Shimoliy Amerikadagi bo'sh yerlarni egallashga kirishdi. Angliya XVIII asr o'rtalarida asosiy raqiblarini surib chiqarib, qit'aning sharqiy qismida o'zining mustamlakachilik hukmronligini o'rnatdi. Yerlarni egallash va o'rnatish olish bilan ayni bir vaqtda mahalliy aholi qirg'in qilindi va Afrikadan qul negrlar ommaviy ravishda olib kelindi. 1775-1783-yillardagi Shimoliy Amerikada mustaqillik uchun urush davomida 1776-yil 4-iyulda federal davlat — AQShga asos solindi va u respublika deb e'lon qilindi. George Washington Amerika Qo'shma Shtatlarining birinchi prezidenti etib saylandi. Mamlakat shimolida sanoat va fermerlik, janubiyda quldorlikka asoslangan dehqonchilik rivojlandi. G'arbdagi indeys qabilalarini haydab yuborish va yangi yerlarni o'zlashtirish hisobiga AQSh hududi tez kengaya bordi. 1803-yilda Fransiyadan G'arbiy Luiziana „sotib olindi“, 1819-yilda Ispaniya Floridaning bahridan o'tdi, 1836-yilda Meksikadan Texas tortib olindi. XIX asr mobaynida hozirgi Kaliforniya, Arizona, Nyu-Meksiko va Nevada shtatlarining hududlari, Kolorado va Vayoming shtatlarining bir qismi qo'shib olindi.

XIX asr o'rtalarida AQShda „ikki partiyali tizim“ tarkib topdi. Endi hokimiyatni Demokratlar partiyasi bilan Respublikachilar partiyasi galma-gal boshqaradigan bo'ldi. Shimoliy burjuaziyasi bilan janub plantatorlari o'rtasidagi ziddiyat AQShda 1861—65-yillarda fuqarolar urushiga olib keldi, unda prezident Abraham Lincoln boshchiligidagi shimoliy shtatlar g'alaba qozondi. Urush davomida yer ulushlari haqida (1862), quldorlikni bekor qilish to'g'risida (1865) qonunlar qabul qilindi. Fuqarolar urushidan so'ng mamlakat iqtisodiyoti jadal rivojlana boshladi. 1867-yilda AQSh chor Rossiyasidan Alyaska va Aleut orollarini sotib oldi; XIX asr oxirida Filippin, Gavayi, Puerto-Riko va boshqalarni, 1903-yilda Panama kanali zonasini qo'lga kiritdi. Ikki asr bo'sag'asida AQShga ko'chib kelishning yangi to'liqini boshlandi. Muhojirlarning aksariyati janubi-sharqiy Yevropadan edi. Birinchi jahon urushi davri (1914–1918)da AQSh avvaliga betaraflik mavqeyida turdi, 1917-yil aprelda Antanta tomonida turib harakat qildi. Urushdan keyin AQSh iqtisodiy yuksalish davriga kirdi. Ammo tez orada iqtisodiy inqiroz (1929–1933) boshlanib, ishsizlik kuchaydi (1933-yilda 17 million ishsiz bor edi), korxonalar sindi, ishlab chiqarish keskin pasaydi. Inqiroz sharoitida Franklin D. Roosevelt (1933—1945-yillarda AQSh prezidenti) boshchiligidagi Demokratik partiya ma'muriyati hokimiyat tepasiga keldi. Uning tashabbusi bilan bir qancha ijtimoiy-iqtisodiy tadbirlar amalga oshirildi, „yangi yo'l“ deb atalgan bu yo'l AQShni inqirozdan olib chiqish maqsadini ko'zlar edi. 1941-yilda Yaponiya Amerikaning Pearl Harbor harbiy-dengiz bazasiga hujum qilganidan keyin AQSh Ikkinchi jahon urushiga qo'shildi va Adolf Hitlerga qarshi koalitsiya tomoniga o'tdi. Amerika qurolli kuchlari asosan Tinch okeanda Yaponiyaga qarshi jangovar harakatlarda qatnashdi. 1943-yilda Italiyaga qo'shin tushirdi. AQSh ittifoqchilarning xalqaro anjumanlarida (1943-yil Tehron,

1945-yil Qrim, 1945-yil Potsdam konferensiyalarida) qatnashdi. Nihoyat, 1944-yil 6-iyunda AQSh bilan Buyuk Britaniya ikkinchi frontni ochdi. 1945-yil avgustda Harry S. Truman (1945—1953-yillarda AQSh prezidenti) buyrug'i bilan Yaponiyaning Xirosima va Nagasaki shaharlariga atom bombalari tashlandi; o'n minglab tinch aholining qirilishiga sabab bo'ldi. 1950—1953-yillarda AQSh Koreya urushida qatnashdi, 1956—1975-yillarda Vyetnamda urush olib bordi. 1945-yildan AQSh — BMT, shuningdek, Amerika davlatlari tashkiloti, NATO a'zosi.

Amerika inqilobiy urushi (1775-yil 19 aprel — 1783-yil 3-sentyabr), shuningdek, Inqilobiy urush yoki Amerika mustaqillik urushi sifatida ham tanilgan, Amerika inqilobining harbiy mojarosi bo'lib, unda Jorj Vashington qo'mondonligi ostida Amerika Patriot kuchlari inglizlarni mag'lub etgan. Amerika Qo'shma Shtatlarining mustaqilligini o'rnatish va ta'minlash. Janglar 1775-yil 19-aprelda Leksington va Konkord janglarida boshlandi. Urush Li rezolyutsiyasi qabul qilingandan so'ng rasmiylashtirildi va kuchaydi, unda o'n uchta koloniya „erkin va mustaqil davlatlar“ deb ta'kidlangan. 1776-yil 2-iyulda Filadelfiyada bo'lib o'tgan Ikkinchi Kontinental Kongress va Mustaqillik Deklaratsiyasi ikki kundan keyin, 1776-yil 4-iyulda bir ovozdan ratifikatsiya qilindi.

Urushda Amerika vatanparvar kuchlari Fransiya Qirolligi va Ispaniya Qirolligi tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Inglizlar, o'z navbatida, Germaniyadan Hessian askarlari, ba'zi Amerika hindulari, loyalistlar va ozod qilinganlar tomonidan qo'llab — quvvatlandi. Mojaro Shimoliy Amerika, Karib dengizi va Atlantika okeanida olib borilgan.

Amerika koloniyalari 17—18-asrlarda qirollik nizomiga ko'ra tashkil etilgan. Ular dastlab asosan ichki ishlarda avtonom edilar va tijorat jihatdan gullab-yashnagan, Buyuk Britaniya, uning Karib dengizidagi koloniyalari va Karib dengizidagi boshqa davlatlar bilan savdo qilganlar. 1763-yilda yetti yillik urushda inglizlar frantsuzlar ustidan g'alaba qozonganidan so'ng, Britaniya va mustamlakalar o'rtasida savdo, trans-Appalachian aholi punktlari va soliqqa tortish bilan bog'liq siyosatlar, shu jumladan Stamp va Townshend aktlari bo'yicha keskinlik va nizolar paydo bo'ldi. Mustamlaka muxolifati Boston qirg'iniga olib keldi. 1770-yilda amerikalik vatanparvarlarning Britaniyadan mustaqillikka erishish istagini kuchaytirdi. Britaniya bunga javoban oldingi soliqqa tortish choralarini bekor qildi. Ammo 1773-yilda Britaniya parlamenti Choy to'g'risidagi qonunni qabul qildi, bu 1773-yil 16-dekabrda Boston choy ziyofatiga olib keldi. Bunga javoban Britaniya parlamenti 1774-yil o'rtalarida chidab bo'lmas qonunlarni joriy qildi, Boston bandargohini yopib qo'ydi va Massachusettsni bekor qildi. Mustamlaka to'g'ridan-to'g'ri Britaniya monarxiyasining boshqaruvi ostiga qo'yilgan xartiya.

Ushbu chora-tadbirlar koloniyalarda tartibsizliklarni keltirib chiqardi, ulardan 12 tasi 1774-yil sentyabr oyi boshida Filadelfiyada bo'lib o'tgan Birinchi Kontinental

Kongressga delegatlarini choralarga norozilik bildirish va potentsial javoblarni muhokama qilish uchun yubordi. Filadelfiyada Kongress qirolga tinchlik so'rab petitsiya loyihasini ishlab chiqdi va agar chidab bo'lmas harakatlar bekor qilinmasa, Qit'a assotsiatsiyasi deb nomlanuvchi Britaniya tovarlariga boykot qilish bilan tahdid qildi. Janglar 1775-yil 19-aprelda Leksington jangida boshlandi. Iyun oyida Ikkinchi Kontinental Kongress Patriot militsiyalarini Kontinental Armiya tarkibiga kiritdi va George Washingtonni uning bosh qo'mondoni etib tayinladi. Tomonidan ilgari surilgan majburlash siyosati Shimoliy vazirlikka Britaniya parlamentidagi fraksiya qarshi chiqdi, biroq har ikki tomon harbiy mojaroni muqarrar deb bila boshladi. Kongress 1775-yil iyul oyida qirol Jorj III ga Zaytun novdasi petitsiyasini yubordi, ammo u buni rad etdi va Britaniya parlamenti avgust oyida koloniyalarni isyon holatida deb e'lon qildi.

Inqilobiy urush rasman boshlanganida, Vashington qo'shinlari 1776-yil mart oyida Bostonni qamal qilish paytida Britaniya armiyasini Bostondan haydab chiqardilar va Britaniya bosh qo'mondoni Uilyam Xou Nyu-York va Nyu-Jersi kompaniyasini boshlash orqali javob berdi. Xau noyabr oyida Nyu-York shahrini egallab oldi va Vashington bunga javoban Delaver daryosini yashirincha kesib o'tdi va Trenton va Prinstonda kichik, ammo muhim g'alabalarni qo'lga kiritdi, bu Patriotning ishonchini tikladi. 1777-yil yozida Xou Filadelfiyani egallashga tayyor edi, Kontinental Kongress Filadelfiyaning qulashiga tayyorgarlik ko'rdi, Baltimorga shahardan qochib, u yerda Genri Fite uyida yig'ildi va Ozodlik qo'ng'irog'ini Allentowndagi Sion islohot cherkoviga ko'chirish orqali himoya qildi, u erda to'qqiz oy davomida cherkov taxtalari ostida yashiringan edi.

1777-yil oktyabr oyida Jon Burgoyne qo'mondonligi ostidagi alohida ingliz qo'shinlari Amerika g'alabasida Saratogada taslim bo'lishga majbur bo'ldi, bu Frantsiya va Ispaniyani mustaqil Qo'shma Shtatlarning hayotiy imkoniyat ekanligiga ishontirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. Filadelfiya hali ham Britaniya tomonidan ishgo'l qilingan, Vashington va 12 000 kontinental armiya qo'shinlari 1777-yil dekabrda 1778-yil iyunigacha Valley Forjda boshpana olishdi. Valley Forjda general fon Steuben kontinental armiyani yanada hayotiy jangovar bo'linmaga aylantirdi, ammo Continent2, ammo ko'p.

Armiya qo'shinlari shafqatsiz qishda kasallik va ehtimol to'yib ovqatlanmaslikdan vafot etdilar.

Fransiya urush boshidanoq kontinental armiyaga norasmiy iqtisodiy va harbiy yordam ko'rsatdi. Saratogadan keyin ikki davlat 1778-yil fevralda savdo shartnomasi va Ittifoq shartnomasini imzoladi. 1779-yilda Ispaniya Aran juez shartnomasida Angliyaga qarshi Fransiya bilan ittifoq tuzdi, biroq Ispaniya amerikaliklar bilan rasman ittifoq tuzmagan edi. Ispaniyaning Luiziana portlariga kirish amerikalik vatanparvarlarga qurol-yarog' va materiallarni import qilish imkonini berdi, Ispaniya

ko'rfazi sohilidagi kompaniya esa Britaniya qirollik flotini Amerika janubidagi asosiy bazalardan mahrum qildi.

Amerika portlarining yopilishi amerikaliklarga qarshi urushni janubga olib borishni maqsad qilgan Xouning o'rniga Genri Klinton tomonidan ishlab chiqilgan 1778-yil strategiyasini buzdi. Ba'zi dastlabki muvaffaqiyatlarga qaramay, Kornuollis 1781-yil sentyabr va oktyabr oylarida Yorktaun shahrida frantsuz-amerikalik kuchlar tomonidan qamal qilindi. Kornuollis garnizonni qayta ta'minlashga harakat qildi, ammo muvaffaqiyatsizlikka uchradi va oktyabr oyida taslim bo'lishga majbur bo'ldi. Britaniyaning Frantsiya va Ispaniya bilan urushlari yana ikki yil davom etdi, ammo Britaniyaning Amerikadagi qo'shinlari asosan Buyuk Ko'llardagi bir nechta port va qal'alar bilan chegaralangan edi va Amerikada janglar asosan to'xtadi. 1782-yil aprelda Shimoliy vazirlik o'rniga yangi Britaniya hukumati tuzildi. Amerika mustaqilligini qabul qilgan va Parij shartnomasi bo'yicha muzokaralarni boshlagan 1783-yil 3-sentyabrda ratifikatsiya qilindi va Britaniya Amerika Qo'shma Shtatlarining suvereniteti va mustaqilligini tan oldi va Amerika inqilobiy urushini yakunladi. Versal shartnomalari Angliyaning Fransiya va Ispaniya bilan ziddiyatlarini hal qildi[33]. AQSh prezidenti — mamlakatda davlat va ijroiya hokimiyatiga rahbarlik qiladi. AQSh tarixida shu kungacha 45 marotaba prezident saylangan

Klovis va ulardan oldingi xalqlar vaqt o'tib yo'q bo'lib ketgan, ammo deyarli barcha mahalliy amerikaliklarning genetik kodlarida ular mavjud.

Ilk odamlar Amerikaga g'arbiy sohil orqali kelishgan. Sharqdan kelganlar haqida nima deyish mumkin? Kolumb sharqiy sohil orqali Amerikaga qadam qo'ygan ilk yevropalikmi?

Kolumb ilk yevropalikmi?

Yevropaliklar Kolumb suzib kelishidan 500 yil oldin hozirgi Kanadaga tashrif buyurganliklari haqida dalillar mavjud. Ular vikinglar edi. Ularning mavjudligi haqidagi dalillarni Kanadaning Nyufaundlend orolida "l'Anse Aux Meadows" deb nomlangan joydan topish mumkin. Ular yashagan, o't va tuproq bilan qoplangan yog'och inshootlardan iborat sakkizta bino qoldiqlari YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Bugungi kunda bu joy qup-quruq, ammo ming yil oldin daraxtzor bo'lgan va undan vikinglar qayiqlarini ta'mirlab, yomon ob-havo sharoitida qishda tunash uchun foydalangan bo'lishi mumkin. Hudud doimiy yashash joyi bo'lganligi aniq emas, ammo qadimgi skandinavlar bu yerga Kolumbdan ancha oldin kelgani aniq.

Xulosa:

Amerikaning kashf etilishiga oid bu tarix bizga nimani o'rgatadi?

Bu narsa Amerikadagi "Ozodlik" haykali, "Menga charchagan, kambag'allaringizni, erkin nafas olishni orzu qilgan qashshoq odamlaringizni yuboring", deb dunyoga

da'vat qilishni boshlashidan bir necha ming yillar oldin ham Amerikada allaqachon rang-barang odamlar yashaganini ko'rsatadi.

Darhaqiqat, Shimoliy va Janubiy Amerikada insoniyatga ma'lum tarixdan avvalgi davrlarda ham odamlar umr kechirgan va ular o'sha paytdayoq hozirgidek rang-barang madaniyat va hayot tarzi sohiblari bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) Dull, Jonathan R.. A Diplomatic History of the American Revolution. Yale University Press, 1987. ISBN 978-0300038866.
- 2) Duncan, Louis Caspar. Medical Men in the American Revolution, 1775–1783. Medical field service school, 1931.
- 3) Dunkerly, Robert M. „8 Fast Facts about Camp Followers“. Journal of the American Revolution (2-aprel 2014-yil). Qaraldi: 23-avgust 2019-yil.
- 4) Abrams, Creighton W. „The Yorktown Campaign, October 1781“. National Museum, United States Army, Army Historical Foundation. Qaraldi: 20-may 2020-yil.
- 5) Adams, Charles Francis. Proceedings of the Massachusetts Historical Society: Campaign of 1777. Massachusetts Historical Society, 1911.
- 6) Adams, Charles Francis. The American historical review. New York: Kraus Reprints, 1963.